

6. Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред. Н.С. Побірченко та ін.]. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2014. Вип. 10. Ч. 1. 323 с.
7. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. СПб. : Питер, 2002. 272 с.

The article analyzes the problem of modern tendencies of a teacher's professional competence development and self-development, their social conditionality. The essence of the professional competence concept is interpreted from the standpoint of ensuring theoretical and practical components' integration. Attention is focused on the teacher's scientific-research work potential as a factor in increasing the level of his professionalism, theoretical competence development, as well as analytical skills, which determine a teacher's ability to operate effectively in permanently changing situations. The author analyzes the literature sources concerning the interpretation of the essence of innovative postgraduate education, the main tasks, actual for the teacher in the present situation of cardinal reforms, the need for transition to the technology of competent education. Also it's analyzed the literary sources, dealing with both main problems and general strategic tendencies and directions of a teacher's professional competence development in Ukraine, technological schemes and practical conditions for their implementation.

The tendencies of the teacher's professional competence development concerns: modernization of the existing experience of professional activity, integration of personal, professional, living spaces; ensuring permanent development, based on the formation of the teacher as a subject of their own professional growth, the implementation of existing potential. The competence of the teacher in the system of postgraduate education is determined by the ability to use the acquired theoretical knowledge in practical activities; the ability to independently determine the essence of the problem, put an adequate task, find effective ways to solve it, analyze and determine the level of effectiveness of its solution; to be the subject of a conscious, systematic, purposeful formation of his own model of professional activity in the context of new educational standards; mastering the system of dialogical, interactive learning, upbringing, methodical bases for ensuring their effectiveness.

Key words: professional-pedagogical development, self-development, theory, practice, professional competence, competence education, personally directed education.

УДК 378.14

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-26-1.183-188

Оксана Сагач
Oksana Sahach

ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ СТУДЕНТА ЯК СУБ'ЄКТА НЕПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

REGULARITIES OF THE FORMATION OF A STUDENT AS A SUBJECT OF CONTINUOUS PROFESSIONAL GROWTH

У статті визначено такі поняття, як “становлення” та “суб'єкт”; виокремлено та проаналізовано закономірності формування і розвитку студента як суб'єкта неперервного професійного зростання, що обумовлені внутрішніми механізмами актуалізації, розвитку, вдосконалення.

Ключові слова: суб'єкт, неперервна освіта, становлення, закономірності, принципи.

Сучасні умови розвитку українського суспільства зумовлюють перетворення системи вітчизняної вищої освіти, які спонукають підвищувати її якість, орієнтуючись на світові стандарти. Результатом професійної підготовки у сучасному закладі вищої освіти має стати становлення спеціаліста, здатного до самоідентифікації, самовизначення у професійному співтоваристві, носія професійної педагогічної культури, висококваліфікованого суб'єкта

професійної діяльності. Вища школа має сприяти творенню такої суб'єктивної позиції майбутнього педагога, за якої б він прагнув до професійного зростання, постійного професійного розвитку.

У науковій літературі проблемі суб'єкта і суб'єктності особистості, досить багато уваги. Так, в американській та західноєвропейській психології концепції вчення щодо суб'єктності та суб'єктної активності людини ґрунтуються на дослідженнях Д. Бродеса Вотсона, З. Фрейда, К. Левіна, А. Маслоу. Досліджувану проблематику розглядають В. Зеньківський, О. Запорожець, І. Сікорський, С. Рубінштейн, Б. Ананьєв, Г. Костюк, Н. Волянчук, А. Брушлінський, К. Абульханова-Славська, А. Деркач, В. Ягупов. На теоретико-методологічному рівні зазначену проблематику з психолого-педагогічної точки зору вивчали О. Анісімов, Є. Уваров, О. Жорнова, М. Севастюк, В. Сластьонін, В. Ткачов. Загальні питання активізації пізнавальної діяльності як визначального прояву суб'єктності досліджували Л. Арістова, А. Вербицький, І. Зязюн, О. Киричук, І. Харламов. Питання змісту та складових суб'єктності студентів ЗВО розглядають Т. Бондаренко, А. Жорнікс, М. Енеєва, С. Пелипчук

Метою статті є теоретичне осмислення закономірностей процесу становлення студента як суб'єкта неперервного професійного зростання.

Суб'єктивність особи проявляється через її адаптацію, соціалізацію, зростання самоусвідомлення та визначається тими якостями які необхідні сучасному педагогу – самоактивність, здатність до самореалізації, до постійного навчання, професійного зростання. Під неперервною педагогічною освітою розуміється, у першу чергу, особистісне та професійне зростання, метою якого є успішне професійне самовизначення та самореалізація, а отже, суб'єктом неперервної педагогічної освіти можна вважати особу, що здатна до усвідомленої саморегуляції власної діяльності.

Слід зауважити на тому, що становлення майбутнього педагога як суб'єкта неперервної професійної освіти має свої закономірності. Перш ніж їх досліджувати, слід визначити такі поняття, як “становлення” та “суб'єкт”. Термін “становлення” належить до категоріального апарату психології, педагогіки, філософії і, відповідно, має значну кількість трактувань. У разі коли йдеться про розвиток особистості, становлення поєднує у собі зміст понять “розвиток” та формування і розглядається у взаємозв'язку з ними [5, с. 239-275].

У широкому розумінні термін “становлення” трактується як синонім “розвиток”, тобто як процес перетворення структури дійсності, який реалізується через зв'язки та взаємні перетворення явищ. У вузькому – як категорія з визначеним змістом. Загалом, становлення – це сходження від нижчого до вищого, тобто від меншого ступеня складності до вищого.

Б. Гершунський, досліджуючи структуру становлення особистості, серед інших виокремлює такі її складові: грамотність, освіченість, професійна компетентність, культура, ментальність. Під грамотністю науковець розуміє той рівень знань, умінь та навичок, який необхідний для включення у будь-яку діяльність та на якому базується подальший неперервний розвиток особистості. Під освіченістю – максимальний рівень грамотності. Професійна компетентність особи визначається рівнем її професійної освіти, здібностями та досвідом, творчим відношенням до праці і прагненням до самовдосконалення, неперервної освіти. Під культурою – вищий прояв освіченості та професійної компетентності людини, а під ментальністю – найвищий прояв культури [6, с. 204-206]. Н. Волянчук, тлумачачи поняття “становлення” як результат генезису та формування, спирається на визначення останніх, як динаміки зародження і розвитку основоположних емоційно-вольових, мотиваційних, потребних, когнітивних, характерологічних складових особистості та підсумок впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів на процес розвитку. Під професійним становленням розуміє багаторівневий, динамічний процес вироблення комплексу професійно важливих якостей [3].

Професійне становлення є процесом, що характеризується незавершеністю, динамічністю та який розгорнутий у часі. Термін “професійне становлення” визначає стадію формування та розвитку особистості, у процесі якого відбувається освоєння педагогічної професії,

починаючи з її вибору і закінчуючи набуттям професіоналізму [11, с. 147; 8, с. 98]. У процесі професійного становлення, у першу чергу, відбувається сприйняття себе як професіонала, а потім перегляд власного ставлення до професії та себе у ній. Підготовка майбутніх педагогів є періодом професійного становлення, адже саме у її процесі відбувається набуття професійних знань, умінь, навичок та їх наповнення особистісним змістом. Таке становлення значущих для майбутнього професіонала якостей, знань та умінь, якісне перетворення особистістю її внутрішнього світу, є основою для творчої професійної реалізації, подальшого професійного зростання. Загалом можна говорити про те, що професійне становлення одночасно є і процесом і результатом становлення особистості, як суб'єкта професійної діяльності, яке здійснюється через накопичення досвіду щодо вирішення навчально-професійних завдань.

Е. Зеєр у своїх дослідженнях трактує професійне становлення студентів, як неперервний динамічний процес проектування особистості майбутнього педагога, як її професійний розвиток у навчально-професійній та професійній діяльності, що спрямовується на формування стійких позитивних мотивів професійної діяльності, тих якостей особистості, які є професійно та соціально значущими, готовності до неперервного професійного зростання, творчого підходу до професійної діяльності. Зазначає, що метою професійного становлення студентів, окрім формування професійної спрямованості, компетентності, соціально та професійно значущих якостей особистості, є також готовність пошуку шляхів якісного, творчого виконання своїх професійних обов'язків, до неперервного професійного зростання [7, с. 62].

З'ясовуючи сутність становлення майбутнього педагога як суб'єкта неперервної освіти у системі вищої освіти, слід уточнити сутність терміну "суб'єкт", оскільки успішність цього процесу забезпечується ступенем заглиблення у нього особистості в означеній якості. З латини термін "суб'єкт" перекладається як "активний діяч", "джерело цілеспрямованої активності", "носії пізнання" або "носії практичної діяльності" [14, с. 78-88].

С. Рубінштейн, обґрунтовуючи категорію "суб'єкт", визначає її як спосіб реалізації особою її людської сутності. Поняття "суб'єкт" та "суб'єктність" співвідноситься із поняттям "особистість", розглядаючи їх у контексті діяльнісного підходу. Зауважує на тому, що первинно людина виступає як суб'єкт дії, а стати особистістю їй дозволяє тільки суб'єктна, активна позиція щодо оточуючого світу. Отже, особистість мислить, відчуває, ініціює дію, тобто є суб'єктом власної діяльності та свідомості [15, с. 175-245]. На думку Б. Ананьєва, розвиваючись по відношенню до проходження багатьох життєвих ситуацій як об'єкта стосунків із оточенням, яке впливає на розвиток людини, вона стає суб'єктом цих стосунків. Загалом, дослідник характеризує суб'єкта сукупністю і мірою продуктивності його діяльностей [1, с. 262].

Більшість дослідників, трактуючи поняття "суб'єкт", у першу чергу наділяють особу такими властивостями як самостійність, активність, відповідальність за свої дії та здатність до предметно-практичної діяльності, що визначаються словом "суб'єктність". Суб'єктність є соціальним, діяльнісно-перетворювальним способом людського буття. Вона є способом організації людської реальності та виявляється у здатності людини приймати практично-перетворювальне ставлення до власної життєдіяльності та у рефлексії [16, с. 372].

Характеризуючи процес становлення майбутнього педагога як суб'єкта неперервної освіти, слід зауважити, що його успішність, якісні трансформації особистості студента, соціальні та професійні, залежать від освітнього середовища закладу вищої освіти, від забезпечення оптимальних умов для самовдосконалення та розвитку учасників освітнього процесу. О. Ліннік визначає освітнє середовище закладу вищої освіти як таку систему умов та можливостей, що є багаторівневою та забезпечує взаємодію суб'єктів освітнього процесу і направлена на становлення студента як суб'єкта професійної діяльності [12, с. 163].

Процес становлення суб'єктності майбутнього педагога спрямований на реалізацію потенційних його можливостей. Оволодіти діяльністю, здійснювати її та творчо перетворювати означає бути суб'єктом діяльності. У процесі становлення студента як суб'єкта неперервної освіти можна виокремити три етапи. Перший – пов'язаний із адаптацією студента на

початковому етапі навчання у закладі вищої освіти та формуванням у нього адекватних уявлень щодо власного професійного самовизначення та готовності до нього. Другий – з освоєнням теоретичних основ педагогічної професії та розвитком самостійності щодо навчально-професійної діяльності. Третій – базується на рефлексії та активізації внутрішнього потенціалу, розвитку здатності студента керувати власною навчально-професійною діяльністю, у процесі постійного професійного розвитку. Впродовж кожного із вказаних періодів відбуваються певні зміни, але власне для процесу становлення студента як суб'єкта неперервної освіти, характерні стійкість та збереження сутності об'єкта.

Основоположними щодо особистісного та професійного зростання студента як суб'єкта неперервної освіти слід вважати закономірності розвитку особистості у ті періоди, коли його стрижнем стає навчання, які можна прослідкувати через процес усвідомленої самостійної навчальної діяльності. Закономірним тут є поступовий перехід від чуттєвого сприйняття та образно-понятійного мислення до інформативно-вибіркового сприйняття та науково-понятійного мислення [2, с. 156-170; 13, с. 193-200]. Означена закономірність яка, на думку Р. Гараніної, є одним із основоположних орієнтирів розвитку особистості студента, передбачає глибинне сприйняття, логічне осмислення сприйнятого з наступним практичним використанням осмисленого та базується на принципі науковості. Відповідно до вказаного принципу становлення суб'єктної позиції студента базується на педагогічній взаємодії між студентом та викладачем, формуванні у студентів бажання самостійного наукового пошуку, осмислення ними основ наукового аналізу та наукової організації праці. Принцип науковості вимагає своєчасної педагогічної адаптації та соціалізації особистості, активізації механізмів її самоформування, залучення студентів до розв'язання завдань, складність яких поступово підвищується, та формування творчого підходу щодо їх вирішення [4]. У свою чергу, останнє вимагає зміни власне методів навчання та приведення їх до рівня тих вимог, які диктуються сучасною європейською освітою.

Не останнє місце щодо закономірностей розвитку особистості, які впливають на становлення суб'єктної позиції студента, займає знаходження у певному соціальному середовищі. Так, позитивний вплив виявляється у зростанні ефективності взаємодії студента та викладача, в успішному соціально-професійному розвитку та активізації навчально-професійної діяльності, що у свою чергу, сприяє набуттю власного стилю у навчальній, а надалі, у професійній діяльності [10, с. 60-65].

Сформованість студента як суб'єкта неперервної освіти характеризується набуттям стійкої системи ціннісних орієнтацій, установок, уявлень, професійних компетенцій, таких якостей, як рефлексивність, адаптивність, мобільність, прагнення до творчого самовираження та професійної самореалізації, усвідомлення необхідності професійного розвитку. Закономірність щодо розвитку студента як суб'єкта неперервної освіти актуалізується саме через мотивацію щодо творчого самовираження, професійного зростання. Вона проявляється у відповідальному ставленні до навчання, вмінні активізувати власні внутрішні резерви з метою вдосконалення своєї діяльності. Отже, зі сказаного витікає, що студент має стати активним суб'єктом навчально-професійної діяльності, тобто усвідомлювати мету навчання, бути здатним до планування, прагнути до набуття професійних компетентностей. Визначені критерії відбивають ті зусилля, які здійснюються студентом у процесі навчання та його особистісну активну роль.

Процес становлення суб'єктності студента обумовлений ефективністю керування навчально-виховною діяльністю та проявляється в особистісно зорієнтованому підході, неперервній діяльності щодо формування власне студента як суб'єкта неперервного навчання. Продуктивність навчально-виховного процесу залежить від внутрішніх потреб студента, рівня інтелектуальної діяльності, ступеня його соціального розвитку, не в останню чергу від матеріальних та моральних заохочень. Відповідність змісту, форм, методів навчально-виховного процесу поставленим завданням, свідчить про закономірний внутрішній зв'язок його складових. Формування студента як суб'єкта постійного професійного зростання ґрунтується на зв'язку навчання з наукою та практичною діяльністю [9, с. 202-210].

Основоположним щодо ефективності зв'язку навчання з науковою теорією та практичною діяльністю є зміст і спрямованість освітньої діяльності, якість організації навчально-виховного процесу, адже у процесі формування суб'єктної позиції студента, необхідно налаштовувати останнього на доцільне використання отриманих знань та неперервне отримання нових, у процесі майбутньої педагогічної діяльності. Саме у практичній діяльності педагог реалізує зв'язок теоретичних знань, набутих під час навчання та практики, мобілізує свої внутрішні ресурси, спрямовуючи їх на подальший професійний розвиток.

Процес становлення студента як суб'єкта неперервної педагогічної освіти полягає в усвідомленні змісту професійної підготовки, що поступово набуває характеру цілеспрямованого професійного зростання. Загалом, успішний розвиток студента у неперервній освіті забезпечується ступенем його занурення у цей процес як суб'єкта. На означеній закономірності ґрунтується принцип гуманістичної спрямованості його формування, як суб'єкта неперервної педагогічної освіти, який виявляється у повазі до особистості, сполученні вимогливості та гуманного ставлення, у гармонійному всебічному її розвитку.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, професійне становлення майбутнього вчителя як суб'єкта неперервної освіти формується впродовж навчання у закладі вищої освіти та передбачає: формування позитивного ставлення та виявлення ініціативи щодо навчання; вміння спланувати власне становлення як професіонала; розуміння власних потенційних можливостей та здатність до їх мобілізації з метою професійного зростання; здатність до усвідомленої саморегуляції своєї діяльності з метою максимально забезпечити власний професійний розвиток при мінімумі затрат; готовність до розвитку недостатньо сформованих якостей які є професійно значущими.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. Питер, 2001. 288 с.
2. Анцыферова Л.И. Психологическое содержание феномена субъекта и границы субъектно-деятельностного подхода // Проблема субъекта в психо-логической науке. Москва : Академический проект, 2000. 451 с.
3. Волянюк Н.Ю. Профессиональное развитие субъекта деятельности // Физическое воспитание студентов творческих специальностей : сб. науч. тр. / под ред. С.С. Ермакова. Харьков : ХГАДИ (ХХПИ), 2003. С. 37-47. URL: <http://sportlib.info/Books/XXPI/2003N2/p37-47.htm>
4. Гаранина Р.М. Дидактические принципы процесса формирования субъектной позиции студентов // Образование и наука. 2017. № 4. С. 58-83 URL: <https://www.edscience.ru/jour/article/view/795/643>
5. Гегель Г.В.Ф. Сочинения. : Том 3. Энциклопедия философских наук : Часть 3. Философия духа. 1956. 370 с.
6. Гершунский Б.С. Философия образования : Учебное пособие для студентов высших и средних педагогических учебных заведений. М. : Московский психолого-социальный институт, 1998. 432 с.
7. Зеер Э.Ф. Личностно ориентированное профессиональное образование. Екатеринбург : УГППУ, 1998. 126 с.
8. Кант И. Из "Лекций по этике" (1780 – 1782). М. : Политиздат, 1990. 296 с.
9. Карпов А.В. Психология рефлексивных механизмов деятельности. Москва : Институт психологии РАН, 2004. 424 с.
10. Куликов Л.В. Психология личности в трудах отечественных психологов: Хрестоматия. СПб : Питер, 2000. 464 с.
11. Леонтьев Д.А. Психология смысла. М. : Смысл, 1999. 487 с.
12. Ліннік О. Майбутній учитель як суб'єкт педагогічної взаємодії: підготовка до співробітництва з молодшими школярами : монографія. Київ: Слово, 2014. 304 с.

13. Москаленко О.В. Взаимосвязь профессиональной самореализации молодежи с процессами ее самоактуализации, самоопределения и самоэффективности // Мир психологии : науч.-метод. журн. 2011. № 1. 267 с.
14. Основы андрогогики / Под ред. И.А. Колесниковой. М. : Издательский центр "Академия", 2003. 240 с.
15. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб : Питер, 2002. 720 с.
16. Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Психология человека. М. : Школа Пресс., 1995. 384 с.

The article defines such concepts as formation and a subject; the regularities of the formation and development of a student as a subject of continuous professional growth caused by internal mechanisms of actualization, development and improvement are focused on and analyzed. It is shown that these regularities are determined by the system of social relations, the integrity of educational and up-bringing processes, not least depend on external influences, and are characterized by evolution. The research allows to characterize the general picture of the process of formation and development of the student as a subject of continuous professional growth, the basic features of student subjectivity are shown, the stages of the process of formation of the student as a subject of continuous education are highlighted. The first stage is related to the adaptation of the student at the beginning of studying at a higher education institution and to the formation of adequate image of their professional self-determination. During the second stage, the development of theoretical foundations of the pedagogical profession takes place, and autonomy as for educational and professional activities develops. The basis of the third stage is the reflection and activation of the internal potential, development of the student's ability to manage their own educational and professional activities in the process of continuous professional growth. During each of the mentioned stages there are some changes, although the process of becoming a student as a subject of continuous education is characterized by the stability and preservation of the essence of the object.

It is proved that the professional formation of a future teacher as a subject of continuous education is formed in the process of studying at a higher education institution and implies the formation of a positive attitude to learning; the ability to plan their professional development; the understanding of potential opportunities and the ability to mobilize them for professional growth; the ability to be aware of self-regulation of their activities; readiness to develop insufficiently formed qualities that are professionally significant.

Key words: *the subject, continuous education, becoming, regularities, principles.*

УДК 37.091.2

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–1.188-194

Алла Сембрат
Alla Sembrat

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ В ОСВІТІ

FEATURES OF FUNCTIONING OF PERSONALLY-ORIENTED EDUCATION TECHNOLOGY IN EDUCATION

У статті теоретично обґрунтовано функціонування особистісно зорієнтованої технології виховання; проаналізовані принципи, які є провідними для функціонування особистісно зорієнтованих технологій виховання; встановлено, що впровадження особистісно зорієнтованої технології в освітній процес ефективно впливає на становлення гуманістичних якостей школярів, ціннісного ставлення до себе, до інших людей, Батьківщини, природи, стимулює розвиток умінь і навичок. Визначено, що не тільки теорія, а й сучасна шкільна практика доводять, що особистісний підхід реалізується тільки за наявності гуманістичної системи виховання. Він вимагає від педагога знання